

Ja već šestu godinu djeluje u skućenim prostorijama i s nedovoljnim sredstvima, trebali bi podržavati i potpomagati svi ljudi dobre volje u našoj domovini. Jer, kako je rekao J. Kuničić, dekan Bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, prilikom otvorenja Instituta, »potrebno je da bude kvalificiranih vođa, koji će znanjem i revnošću prednjačiti drugima. Neka nitko ne podcjenjuje taj posao, dapače, neka čita u jednom djelcu pod naslovom »De arte musica« od nepoznatog pisca XIII stoljeća, i u tom djelcu pisac piše, da »non minus est dedecus nescire canere quam litteras ignorare«, drugim riječima: nije manje sramota ne znati pjevati, nego li ne znati čitati i pisati. Još

više, piše isti pisac, ako je Crkva dopustila crkvenoj glazbi da ona jedina može postati aktivnim sudionikom u liturgiji, znači da joj je dala prvenstvo, te se crkvena glazba, mora učiti »prae omnibus aliis«, razumije se »scientiis et disciplinis«.

Kad budemo slušali u našim crkvama kako odjekuje lijepo pjevanje koralna, polifonije, modernijih skladbi ili pučke crkvene popijevke, kad budemo duboko dirnuti ili oduševljeni skladnim i veličanstvenim zvucima orgulja, sjetimo se da postoji i jedan skromni Institut, koji unapređuje duhovnu kulturu našeg naroda, odgajajući nove generacije crkvenih glazbenika.

ZUSAMMENFASSUNG:

In diesem Artikel wird die Entstehung, Einrichtung und Arbeit des Instituts für Kirchenmusik in Zagreb dargestellt. Es wird seine Wichtigkeit für die Entwicklung der Musikkultur des kroatischen Volkes, sowie die Erziehung neuer Kirchenmusikanten hervorgehoben.

Das Institut wurde im Jahre 1963 gegründet, auf Vorschlag von J. Lach, dem Zagreber Bischofsassistenten. Begründer und erste Vorstehen des Instituts war Albe Vidaković (gest. 1964). Jetzt leitet Anđelko Milanović das Institut.

Die Schulung dauert 4 Jahre. Bisher haben 28 der Hörer diplomiert, die das Recht haben, den Titel »artifex musicae sacrae« zu tragen.

SUMMARY

The passage below describes the origin, the establishment and the work of the institute for the church music in Zagreb. It's very importance is in development of Croatian people musical culture, and education of new church musicians.

The institute was established in 1963 as it was suggested by J. Lach, Zagreb subsidiary bishop. The founder and the first director of the institute was Albe Vidaković († 1964.). Now the director is Anđelko Milanović.

The education in this institute lasts for four years. Now there are 28 hearers who have certificated there and have right to have name »artifex musicae sacrae«.

ANĐELKO MILANOVIĆ

STOTA GODIŠNJICA CECILIJANSKOG POKRETA

Musica Missae, non
Missa musicae famuletur.

Kršćanska liturgija, poslije Milanskog edikta (313 g.) izlazi iz katakomba, privatnih dvorana, iz ilegalnosti i stupa u javni život. Praćena pjevanjem razvija se u svečane obrede te doživljava svoj uspon i sjaj već u ranokršćanskim bazilikama. Do XI st. to je pjevanje jednoglasno gregorijansko koje se psalmima i kanticima nadovezuje na elemente židovske, a napjevima himničkog i melizmatičkog karaktera na elemente grčke glazbe. Izražajna sredstva gregorijanskog pjevanja jesu: razvijena silabska i melizmatska melodija, raznolikost slobodnog ritma, starocrkvene ljestvice, izmjenjivanje solističkih i zbornih stavaka. U gregorijanske napjeve razne su nacije unosile svoje vlastite elemente i na taj način stvarale nove oblike crkvene glazbe.

Uvođenjem tropa i sekvenca u liturgijsko pjevanje, a naročito pojavom višeglasja gregorijansko se pjevanje udaljuje od svog originala, jednoglasnog pjevanja. Slijede traganja, pokušaji i prvi koraci prema polifoniji. No, to je često puta bilo nedozrelo i protivno duhu crkvene glazbe. Kontrapunktske teme kod polifone obrade gregorijanskog koralna često su uzimane od napjeva svjetovnih pjesama, profanog sadržaja. Ritam i kadence nerijetko podsjećaju

više na ples nego na liturgijsku glazbu. Takova je vrsta glazbe s pravom bila zabranjena kod svetih liturgijskih čina. Tridentinski sabor tumači pojmove i daje ispravne smjernice o pravoj svetoj crkvenoj glazbi. Vokalna polifonija koja se temelji na gregorijanskim napjevima i koja je izrađena na zdravim principima prave umjetnosti došle su svoj vrhunac i sjaj u XV stoljeću s Palestrinom, Lassusom, Vittorijom. Gregorijansko pjevanje i klasična vokalna polifonija dvije su vrste crkvene glazbene umjetnosti koje svojom uzvišenom jednostavnošću prate svečane obrede katoličke liturgije te ih Crkva prima kao svoju umjetnost. Tokom XVII stoljeća i kasnije gregorijansko pjevanje i vokalna polifonija opada. Sjetimo se žalosnog i površnog medicejskog izdanja koralnih napjeva, da bismo mogli predstaviti kako je nisko pala izvedba gregorijanskog pjevanja. Površne i slabe izvedbe nisu mogle zadovoljiti estetske zahtjeve slušalaca koji su navikli na sjaj i raskoš baroknog stila. Humanističke tendencije i svjetovni duh, koji je zavladao životom crkvenih ljudi, odrazili su se i u crkvenoj glazbi. Uvode se dvostruki pjevački zborovi. Kor seli iz prezbiterija i ustaljuje se daleko od oltara nad ulaznim crkvenim vratima. U pjevačkom zboru svjetovnjaci zamjenjuju klerike, a dječake ženski glasovi. Novi stil crkvene glazbe mnogo se udaljuje od svog izvora, gregorijanskog pjevanja i vokalne klasične polifonije. Razvojni put crkvene glazbe koji je započeo kao iskrena i ponizna molitva u ranokršćanskim bazilikama udaljuje se od svojega cilja molitve i prelazi na korove velebnih srednjovjekovnih katedrala kao duhovno-koncertna glazba. To više nije glazba djevičanskih napjeva gregorijanskog pjevanja i iskreno uzvišena molitva vokalne klasične polifonije. Nažalost ta vrsta glazbe vlada korovima naših crkava sve to zadnjih desetljeća prošlog stoljeća. Razumljivo je reagiranje službene Crkve na ovo nezdravo stanje u crkvenoj glazbi. Trebalo je obnoviti pravu i zdravu svetu crkvenu glazbu. Francuski benediktinci J. Pothier, A. Mocquereau istraživali su i pripremali kritičko izdanje gregorijanskih napjeva. F. X. Haberl, R. Casimiri oživjeli su klasičnu vokalnu polifoniju. L. Perosi, L. Refice, P. Griesbacher pišu moderne skladbe u duhu suvremene umjetnosti za potrebe liturgijskih obreda. I konačno kao reakcija na nezdravo stanje u svetoj glazbi na

staje u drugoj polovici XIX stoljeća cecilijanski pokret, nazvan po sv. Ceciliji zaštitnici crkvene glazbe. Cilj je pokreta pročišćavanje liturgijske glazbe prema liturgijskim, ideološkim i estetskim principima Katoličke Crkve. Pokret je nastao u Njemačkoj. Osnovao ga je F. X. Witt (1834—1888). Godine 1868. stavljen je kamen temeljac pokreta u Bambergu osnutkom prvog cecilijanskog društva pod nazivom »Allgemeiner Cecilienverein«. Zadatak je društva obnova crkvene glazbe: »gajenje gregorijanskog pjevanja i klasične polifonije muzike obnova crkvene pjesme na narodnom jeziku, traženje visokog umjetničkog nivoa u liturgijskoj upotrebi orgulja i drugih instrumenata, kultiviranje suvremene crkvene muzike i znanstveno istraživanje crkvene muzike.«¹

Prvi Vatikanski sabor na sjednici od 29. VI 1868. god. sa simpatijama raspravlja o idejama cecilijanskog pokreta. Sveti zbor obreda je pravila pregledao i odobrio, a papa Pijo IX 16. XII 1870. potvrdio konstitucijom »Mulum ad movendos animos« Sveti otac stavlja na srce crkvenim glazbenicima: 1. neka gregorijansko pjevanje i klasična polifonija zauzmu svoje mjesto u liturgijskim obredima koje im je uvijek pripadalo. 2. crkvena pučka popijevka neka se pjeva u pobožnim činima prema postojećim crkvenim zakonima. 3. neka se točno obdržavaju propisi o orguljama i drugim instrumentima u liturgijskim činima. 4. u manjim crkvama liturgijsko pjevanje neka bude što je više moguće na umjetničkoj visini.

Papa Pijo X svojim glasovitim motu proprijem »Tra le sollecitudini« od 22. XI 1903. godine još je više dao podršku cecilijanskom pokretu te njegove ideje prihvatio, sankcionirao i kodificirao. Za ostvarenje svojih planova cecilijanci su se služili sljedećim sredstvima: 1. izdavanjem stručnih časopisa koji su raščišćavali pojmove o pravoj crkvenoj glazbi. 2. studiranjem gregorijanskog pjevanja i remek djela starih majstora polifonije XVI stoljeća. 3. osnivanjem škola za crkvenu glazbu. 4. ispravnim poučavanjem u liturgijskom pjevanju i glazbi u sjemeništima, bogoslovijama, i redovničkim novicijatima. 5. održavanjem tečajeva, sastanaka i kongresa o crkvenoj glazbi.

U prvim godinama pretjerano čistunstvo cecilijanaca u kriterijima prave umjetnosti kod liturgijskih obreda nije uvijek bilo na jasnim i ispravnim principima te je ponekad dovelo do akademizma i loših crkvenih kompozicija. Odvajanje liturgijske glazbe od općeg glazbenog razvitka nužno je prouzrokovalo stagnaciju. Pravilnim tumačenjem pojmova o istinskoj umjetnosti u crkvenoj glazbi cecilijanizam poprima veću slobodu i raznolikost u stilu i obliku crkvenih kompozicija. Tako dobivamo djela visokog glazbeno umjetničkog nivoa a ipak prema namjerama, željama i zahtjevima liturgijskih propisa. Među istaknutim skladateljima cecilijanskog crkvenog stila nalazimo imena prominentnih crkvenih skladatelja, koji ozbiljnošću i umjetničkim kvalitetama opravdavaju ciljeve ovog pokreta: L. Perosi, L. Refice, R. Casimiri, D. Bartolucci, F. Peeters, P. Griesbacher, J. Haas, H. Schroeder, J. M. Dupré, L. Bardos ...

Cecilijanski pokret u Njemačkoj

Obnova je crkvene glazbe najprije pokrenuta u Njemačkoj. G. Ett, K. Proske, a napose neumorni cecilijanac

Fr. Witt, usmjeriše je na pravilni kolosjek i povratio je njegovo dostojanstvo kao pratilici svetih liturgijskih čina. Uspostavili su gregorijansko pjevanje, a klasičnu polifoniju izvukli iz arhiva i reaktivirali na korovima crkava. Orguljama i crkvenoj pučkoj popjevci posvetili su posebnu pažnju.

Godine 1866. počeli su izdavati reviju za crkvenu glazbu »Musica sacra« i »Fliegende Blätter für kath. Kirchenmusik«. Ovaj ozbiljni rad krčio je put reformi i postepeno ispravljao ukus ljudi. Obnova crkvene glazbe dobiva sve više pristalica i propagatora. Gibanje koje je započeo Regensburg širi se na ostale njemačke gradove. Održavaju se tečajevi i predavanja na kojima se živo raspravlja o biti crkvene glazbe, a na koncertima se ukazuje na razlike između koncertne i liturgijske crkvene glazbe. Iz Italije donose neprocjenjivo blago klasične polifonije.

Godine 1868 (kako je već spomenuto) osnovano je prvo cecilijansko društvo u Njemačkoj. Po njegovu uzoru osnivaju se područna cecilijanska društva, koja postaju žarište obnove crkvene glazbe.

Godine 1874. utemeljili su i posebnu školu za crkvenu glazbu u Regensburgu s F. X. Haberlom na čelu. Škola je postala idejni centar, rasadnik prave crkvene glazbe za Njemačku i cijelu Evropu. U njoj su stjecali potrebnu obrazbu mnogi crkveni glazbenici i skladatelji iz čitavoga svijeta.

Cecilijanci su 1870. počeli izdavati popis crkvenih skladbi. To je bio siguran vodič kroz liturgijsku glazbenu literaturu za sve orguljaše i dirigente i mnogo doprineo proučavanju prave liturgijske glazbe.

Njemački cecilijanci nisu mislili na reformu crkvene glazbe samo u Njemačkoj. Kao iskreni ekumenisti, oni su željeli obnovu crkvene glazbe u svim zemljama Evrope i svuda dokle dopire kršćanska civilizacija. U Italiji je crkvena glazba bila posve na niskom stupnju. Duhovno ravnodušje, iskvareni glazbeni ukus, nepovoljni uvjeti umjetničkog života kobno su djelovali i jako snizili nivo crkvene glazbe. Glazba koja se tada izvadala po talijanskim crkvama bila je, lažna, krivotvorena, bez duše, prazna i dekadentna. Osim Sixtinske kapele u Rimu malo je koji pjevački crkveni zbor čuvao tradiciju čiste liturgijske glazbe.

Reformi su se posebno protivili tzv. »cantori romani« tj. profesionalni pjevači, koji su kao ptice selice išli od crkve do crkve i za skupe novce pjevali repertoar sastavljen od talijanskih opernih arija s podmetnutim crkvenim tekstovima.

To žalosno stanje crkvene glazbe u Italiji Lorenzo Perosi ovako opisuje u jednom pismu koje piše iz Regensburga, gdje se nalazio na studiju crkvene glazbe: »... Talijan sam, koji zbog nesretnih prilika ode od kuće da bi upoznao i naučio ono što je dala »klasika« velikoj talijanskoj umjetnosti... katolici, umjetnici, Talijani, ne zaboravimo da je onaj sjaj, a to je gregorijanski koral, imao kolijevku u Italiji. Ne zaboravimo da su naša najmilija slava polifonija i veliki Palestrina. Neka svjetovna glazba ustupi mjesto božanskoj i neka nam se više ne govori, da su nas stranci morali pokrenuti i pravedno koristili što Talijani ne poznaju i ne cijene svoju slavu.«²

(Slijedi nastavak u II. broju.)

¹ VIDAKOVIĆ A., Cecilijanski pokret, Muzička Enciklopedija, Zagreb 1958, sv. I str. 147.

² Osservatore cattolico Milano 19. I 1893.